

વીર નર્મદ દક્ષિણ ગુજરાત યુનિવર્સિટી, સુરત

શૈક્ષણિક વર્ષ ૨૦૨૩-૨૪ થી ૨૦૨૫-૨૬ સુધી અમલમાં આવનાર બી.એ.સેમેસ્ટર -૨ નો

સંસ્કૃત વિષયનો NEP - 2020 મુજબ નો અભ્યાસક્રમ

Multidisciplinary - II

બહુવિદ્યાશાખાસંલગ્નસંસ્કૃત

Credit – 04

Paper – II સંસ્કૃત નીતિકાવ્ય (મુક્તક)

કુલ ગુણ - ૫૦

કૃતિ - શ્રી ભર્તૃહરિ કૃત નીતિશતકમ્

ઉદ્દેશ: વિભિન્ન વિદ્યાપ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓ માટે સંસ્કૃત ભાષામાં રચાયેલ સાહિત્ય અનેક પ્રકારે ઉપયોગી નીવડે એટલું સક્ષમ છે. સંસ્કૃત સુભાષિત -મુક્તક શૈલી માં રચાયેલ નીતિ કાવ્યોનો અધ્યયન કરવાથી સંસ્કૃત ભાષાનો પરિચય થાય છે. ભારતીય વિચારધારાની જાણકારી સાથે ઇતિહાસ, ભૂગોળ, માનવ વિજ્ઞાન, રાજનીતિ, અર્થનીતિ, મનોવિજ્ઞાન, જ્યોતિષ વગેરે અનેકવિધ શાસ્ત્રો ઉપરાંત માનવજીવનોપયોગી વ્યવહારિક જ્ઞાન અને નીતિપૂર્ણ વ્યવહાર માટે આવશ્યક નૈતિક મૂલ્યોનો કાવ્ય દ્વારા પરિચય કરાવવો.

અભ્યાસક્રમનાં મુદ્દાઓ: કવિ ભર્તૃહરિના જીવન વિષયક દંતકથાઓ, ભર્તૃહરિના શતકો, નીતિશતકનો સાહિત્ય પ્રકાર, શૈલી , નીતિશતકનાં વિષયો- મૂર્ખજનપરિહાસ, કલા પ્રશસ્તિ, વિદ્યા પ્રશસ્તિ /વિદ્વત્પદ્ધતિ લોકવ્યવહાર , સજ્જન एवं दुर्जनप्रशस्ति , कल्याणमार्ग /श्रेयसामपंथा, मानशौर्यपद्धति , अर्थ /धन प्रशस्ति , सन्मित्र , दैव/ भाग्यं, कर्म -पुरुषार्थ, प्रकीर्ण વગેરે.

Unit - I કવિ ભર્તૃહરિના જીવન વિષયક દંતકથાઓ, ભર્તૃહરિના શતકો અને નીતિશતકનો સાહિત્ય પ્રકાર, શૈલી , નીતિશતકનાં વિષયો

Unit - II નીતિશતકમ્ શ્લોક ૧ -૨૧ (નીચે આપેલ નિયતાંશ શ્લોકોની યાદીના અનુક્રમ નંબર મુજબ)

Unit - III નીતિશતકમ્ શ્લોક ૨૨ -૪૧(નીચે આપેલ નિયતાંશ શ્લોકોની યાદીના અનુક્રમ નંબર મુજબ)

Unit - IV નીતિશતકમ્ શ્લોક ૪૨ -૬૩(નીચે આપેલ નિયતાંશ શ્લોકોની યાદીના અનુક્રમ નંબર મુજબ)

શ્લોક સૂચી -

1	दिक्कालाद्य शान्ताय तेजसे ॥
2	यां चिंतयामि सततंइमां च मां च ॥
3	अज्ञःसुखमाराध्यः न रञ्जयति ॥
4	प्रसह्य मणिमुद्धरेत् चितमाराधयेत् ॥
5	लभेत सिकतासु चितमाराधयेत् ॥
6	व्यालं बालमृणाल सुधास्यन्दिभिः ॥
7	यदा किञ्चज्जોऽहं व्यपगतः ॥
8	कृमिकुलचितं परिग्रहफल्गुताम् ॥

28/10/23

9	स्वायत्तमेकान्तुगुणंमौनमपण्डितानाम्॥
10	शक्यो वारयितुं नास्त्यौषधम् ॥
11	शिरः शार्वम् विनिपातः शतमुखः॥
12	साहित्यसङ्गीत परमं पशूनाम् ॥
13	येषां न विद्या मृगाश्चरन्ति ॥
14	अधिगत परमार्थान् ... वारणानाम् ॥
15	शास्त्रोपस्कृत पातिताः ॥
16	हर्तुयातिं सह स्पर्धते ॥
17	अम्भोजिनीवन समर्थः ॥
18	केयूरा न वाग्भूषणं भूषणम् ॥
19	विद्या नाम विद्याविहीनः पशुः ॥
20	क्षान्तिश्चेद्धचनेन किं राज्येन किम् ॥
21	दाक्षिण्यं स्वजने लोकस्थितिः ॥
22	जाड्यं धियो करोति पुंसाम् ॥
23	सुनुः सच्चरितः देहिना ॥
24	प्राणघातान्निवृत्तिः पन्थाः ॥
25	प्रारभ्यते न परित्यजन्ति ॥
26	असन्तोः नाभ्यर्थ्याः व्रतमिदम् ॥
27	क्षुत्क्षामोऽपि केसरी ॥
28	स्वल्पं स्नायु सत्त्वानुरूपं फलम् ॥
29	लांगूल चातुशतैश्च भुङ्क्ते ॥
30	वहति भुवन विभूतयः ॥
31	वरं पक्षच्छेदः पत्युरुचितः॥
32	जातिर्यातु समस्ता इमे ॥
33	तानिन्द्रियाणि विचित्रमेतत् ॥
34	यस्यास्ति वित्तं काञ्चनमाश्रयन्ते ॥
35	दौर्मन्य्या प्रमादाद्धनम् ॥
36	यद्धात्रा निजभालपट्ट तल्यं जलम् ॥
37	रे रे चातक दीनं वचः ॥५१॥
38	जाड्यं ह्रीमति न अङ्कितः ॥
39	लोभश्चेदगुणेन किं किं मृत्युना ॥
40	शशी दिवसधूसरो सप्त शल्यानि मे॥

Dr M Patel
28/10/23

41	આરમ્ભગુર્વી સજ્જનાનામ્ ॥
42	વાઙ્છા સજ્જન નરેભ્યો નમઃ ॥
43	વિપદિ ધૈર્યમયાભ્યુદયે મહાત્મનામ્ ॥
44	પ્રદાનં પ્રચ્છન્નં વ્રતમિદમ્ ॥
45	કરે શ્લાઘ્યસ્ત્યાગઃ મણ્ડનમિદમ્ ॥
46	સંતપ્તાયસિ સંસર્ગતો જાયતે ॥
47	યઃ પ્રીણયેત્સુચરિતૈઃ લભન્તે ॥
49	નમત્વેનોન્મનન્તઃ નાભ્યર્ચનીયાઃ ॥
50	ભવન્તિ નમ્રાસ્તરવઃ પરોપકારિણામ્ ॥
51	પાપાન્નિવારયતિ સન્તઃ ॥
52	પદ્માકરં અભિયોગાઃ ॥
53	એતે સત્પુરુષાઃ ન જાનિમહે ॥
54	ક્ષીરેનાત્મગતોદકાય પુનસ્ત્વીદશી ॥
51	તૃષ્ણાં છિન્ધિ સતાં લક્ષણમ્ ॥
55	મનસિ વચસિ સન્તઃ કિયન્તઃ ॥
56	ક્વચિદ્ ભૂમૌ ન ચ સુખમ્ ॥
57	ऐश्वर्यस्य परं भूषणम् ॥
58	ભગ્નાશસ્ય ક્ષણે કારણમ્ ॥
59	खल्वाटो दिवसे यान्त्यापदः ॥
60	નેતા યસ્ય બૃહસ્પતિઃ..... ધિગ્વૃથા પૌરુષમ્ ॥
61	પત્રં નૈવ કઃ ક્ષમઃ ॥
62	નમસ્યામો દેવાન્નનુ ન યેભ્યઃ પ્રભવતિ ॥
63	भीमं वनं विपुलं नरस्य ॥

સંદર્ભગ્રંથો :

1. સંસ્કૃત સાહિત્યનો ઇતિહાસ - પ્રો. ગૌતમ પટેલ, સંસ્કૃત સેવા સમિતિ - અમદાવાદ
2. સંસ્કૃત સાહિત્યનો પરિચયાત્મક ઇતિહાસ - અમૃત ઉપાધ્યાય સંસ્કૃત સેવા સમિતિ
3. નીતિશતકમ્ સં - પ્રા. જતીન પંડ્યા, ડૉ. નયના નાયક, શ્રી ગજાનંદ પુસ્તકાલય, સુરત.
4. નીતિશતકમ્ - ડૉ નરેશ જ્ઞા, ચૌખમ્ભા વિદ્યાભવન, વારાણસી
5. નીતિશતકમ્ - સં - સુરેશ દવે, સરસ્વતી પુસ્તક ભંડાર, અમદાવાદ.
6. નીતિશતકમ્ - મનસુખલાલ સાવલિયા, પ્રવીણ પ્રકાશન, રાજકોટ.

R M Patel
28/10/23